Robin Harris, Dubrovnik A History. London: SAQI, 2003.

Ćosić, Stjepan

Source / Izvornik: **Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 2004, 355 - 358**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:526886

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

bio poznat po tome što je studirao u Turskoj i govorio više jezika. Predstavlja se i njegova korespondencija s dubrovačkim Senatom.

I napokon, Vesna Miović-Perić s Instituta za povijest znanosti HAZU iz Dubrovnika u prilogu *Miho Zarini - Dragoman (Interpreter for the Turkish Language) of Republic of Dubrovnik* piše o Mihi Zariniju, jednom od najpoznatijih dubrovačkih tumača za turski jezik.

Prilozi u ovom vrlo vrijednom zborniku, kako se bar dijelom može vidjeti i iz ovog kratkog prikaza, odreda su vrlo zanimljivi, a i raznoliki su, tako da će u zborniku naći ponešto za sebe ne samo oni koji se bave problematikom multiligvizma i/ili bilingvizma u užem smislu nego i svi oni koje fenomen višejezičnosti zanima s bilo kojega aspekta, uključujući i kulturnopovijesni aspekt naznačenih prostora u najširem smislu.

Stoga čestitke zaslužuju i urednica Fedora Ferluga Petronio i autori priloga i izdavač (Slavistično društvo Maribor) i brojni suradnici na pripremi i tiskanju knjige, a i svi oni koji su sudjelovali u organizaciji dubrovačkih seminara. Oni posebne čestitke zaslužuju ponajprije zbog odlično odabrane teme. Zbog svega rečenog poželimo još takvih i/ili sličnih seminara, te ovako kvalitetnih zbornika.

Ivo Pranjković

Robin Harris, *Dubrovnik A History*. London: SAQI, 2003., 503 str.

Britanski historičar Robin Harris studirao je i doktorirao povijest na Sveučilištu u Oxfordu. Niz godina radio je kao dužnosnik u tijelima državne uprave, a bio je i savjetnik britanske premijerke Margaret Tatcher. Danas djeluje kao novinar i stručnjak za pitanja jugoistočne Europe, napose Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Zapažena je njegova knjiga *Valois Guyenne: A Study of Politics, Government and Society in Late Medieval France* (1994.) u kojoj se bavio političkim i društvenim promjenama u Gaskonji nakon englesko-francuskoga stogodišnjega rata, tj. tijekom druge polovice 15. stoljeća. Radu na knjizi o Dubrovniku Robin Harris posvetio je skoro čitavo desetljeće. Kako bi svladao golemu literaturu, nekoliko je godina intenzivno učio hrvatski jezik, a višekratno je boravio u Hrvatskoj proučavajući gradivo dubrovačkih knjižnica i arhiva. Dakako, rezultat njegova rada nije izostao.

Sama činjenica da knjiga *Dubrovnik A History* predstavlja prvi cjeloviti pregled dubrovačke povijesti na engleskom jeziku, i to iz pera britanskoga autora, ima posebno značenje.[1] U opsežnoj sintezi namijenjenoj širem krugu obrazovanih čitatelja Harris je obuhvatio gotovo sve aspekte tisućljetne povijesti Dubrovnika i Dubrovačke Republike. Na 500 stranica pružio je suvremenu i zanimljivu interpretaciju dubrovačke

[1] Unatoč velikom zanimanju koje strani znanstvenici iskazuju za prošlost Dubrovnika, dosada je objavljena samo jedna sinteza dubrovačke povijesti na engleskome jeziku. Riječ je o djelu F. W. Cartera, *Dubrovnik (Ragusa): a Classic City State* (1972). U njemu je najviše pozornosti posvećeno gospodarskom značenju grada i analizi ekonomskih uvjeta uspona Republike. Od radova koji su tiskani na engleskome svakako treba spomenuti brojne medijevističke studije Bariše Krekića i članke, uglavnom hrvatskih autora, objavljene proteklih godina u časopisu *Dubrovnik Annals* u izdanju Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku.

političke, društvene, kulturne i gospodarske povijesti, utemeljenu na arhivskim izvorima i literaturi koja broji gotovo 400 naslova.

Kao svojevrsnom nastavljaču i poborniku "tradicionalne" historiografske naracije, Harrisu je uzor bila Foretićeva *Povijest Dubrovnika,* dosad najopširnija i najbolja sinteza na hrvatskome jeziku. Poput Foretića, i Harris težište stavlja na politička zbivanja, ključna za opstanak i jačanje dubrovačke komune, kasnije Republike. Autor je fasciniran Dubrovnikom kao povijesnim fenomenom, gradom-državom koji se unatoč nesklonom okruženju razvio u jedinstveno političko, gospodarsko i civilizacijsko središte u ovom dijelu Europe. Međutim, za razliku od Foretićeve knjige u kojoj se uglavnom dosljedno kronološki nižu politička zbivanja, a tek ih mjestimično prekidaju odlomci o ostalim aspektima društvene zbilje (staleški odnosi, trgovina, obrti, pomorstvo, religijski život itd.), struktura Harrisove sinteze znatno je suvremenija. Razrađena je u 15 poglavlja podijeljenih na niz potpoglavlja koja pri čitanju mogu funkcionirati i kao zasebne cjeline. Glavnu periodizacijsku razdjelnicu u Harrisovoj koncepciji dubrovačke povijesti ipak ne predstavlja neki politički događaj. Posve opravdano, on tu ulogu pridaje Velikom potresu 1667., dijeleći tako dubrovačku povijest na dvije velike epohe: prije i poslije 1667. godine.

Uzimajući uvijek u obzir šire političke prilike, prvih šest poglavlja knjige Harris je posvetio usponu Dubrovnika u kontekstu borbe za dominaciju na istočnojadranskoj obali i jugoistoku Europe: od bizantskog vrhovništva (9-13. st.), mletačke prevlasti (1205-1358) i stjecanja državnosti pod ugarsko-hrvatskim vladarima (1356-1526) do specifičnih dubrovačkih odnosa s Osmanskim Carstvom od kraja 15. stoljeća i niza diplomatsko-političkih zapleta u trokutu Venecija - Beč - Istanbul tijekom 17. stoljeća. Sažimajući dosadašnje spoznaje, napose rezultate novije literature nastale u proteklih dvadesetak godina, Harris je iz pozicije "stranog" stručnjaka učinio ovaj dio knjige relevantnim i za domaću historiografiju o Dubrovniku.

Nakon uvodnih poglavljâ o glavnim političkim procesima slijedi poglavlje o specifičnom staleškom ustroju, razvoju upravnih institucija, prava i pravne kodifikacije te o funkcioniranju tih ustanova u svakodnevnom životu. Osmo poglavlje podijeljeno je u tri dijela u kojima se raspravlja o različitim aspektima dubrovačke kopnene trgovine (povlastice, vrste robe, trgovačke kolonije itd.), pomorstva (brodarstvo, pomorske institucije, konzulati, trgovački pravci i roba, suparništvo s drugim središtima itd.) te o gradskom gospodarstvu i financijama (kovnici, financijskom poslovanju, obrtima, bratovštinama, brodogradnji, izvoznim proizvodima itd.). U prvom dijelu devetoga poglavlja, koje je posvećeno društvenoj strukturi, analiziraju se unutarnji i međustaleški odnosi vladajuće aristokracije (vlastele) s građanima, osobito njihovim gornjim slojevima, pripadnicima bratovština Sv. Antuna i Sv. Lazara, a razmatra se i status židovske zajednice. U drugom dijelu raščlanjuje se rodovska i obiteljska struktura gradskog stanovništva (vlastele i građana), društveni standard (životni uvjeti, zdravstvena skrb itd.) te uvjeti života ruralnog stanovništva. Crkveni i religijski život tema je desetoga poglavlja u kojemu autor pregledno izlaže povijest Dubrovačke nadbiskupije, redovničkih zajednica (benediktinaca, franjevaca, dominikanaca i isusovaca), a bavi se i manifestacijama pučke religioznosti, osobito kultom zaštitnika grada Sv.Vlaha. Slijedi opsežno poglavlje o književnosti, naobrazbi, likovnoj umjetnosti i glazbi. Uz biobibliografske podatke o najvažnijim dubrovačkim piscima na hrvatskome i latinskome jeziku, posebnu pozornost autor je obratio hrvatskom jezičnom razvoju i mjestu Dubrovnika u povijesti hrvatske književnosti. U nastavku su prikazana dostignuća glazbena i likovne kulture s naglaskom na djela dubrovačke slikarske škole. Tema dvanaestoga poglavlja urbanistički je razvitak Dubrovnika tj., planirana izgradnja privatnih (kuće i palače), javnih (Knežev dvor, Sponza, itd.), crkvenih i vojnih objekata u gradu i na izvangradskom području. Harris je pregledno izložio novije spoznaje o širenju gradskog perimetra i značenju luke, a osobitu je

pozornost posvetio višestoljetnom procesu gradnje fortifikacijskoga sustava, razvoju topništva i obrambenom ustroju. Nije zaobišao ni utvrde na izvangradskom području (Ston, Cavtat, Tumba, Molunat), a pozabavio se i fenomenom ladanjske arhitekture.

Druga epoha dubrovačke povijesti započinje trinaestim poglavljem slikovito naslovljenim *Death and Resurrection*. Riječ je, dakako, o "Velikoj trešnji" i strahovitim gospodarskim, političkim i demografskim posljedicama koje je taj događaj imao za dubrovačko društvo. Doživljaj i opis potresa i teških godina koje su uslijedile Harris je metodološki zanimljivo prikazao iz različitih staleških pozicija: očima stranih namjernika, svećenstva, siromašnih građana i vlastele. Dakako, analizirao je sve relevantne podatke o posljedicama kataklizme i požrtvovnim naporima vlastele i građana u uspostavi poretka i obnovi grada. U političkom smislu oporavak je bio usko vezan s uspješnim djelovanjem dubrovačke diplomacije, kako prema Osmanlijama (Nikolica Bona i Marojica Caboga) tako i u Rimu (Stjepan Gradi).

Razdoblje od 1669. do 1792. Harris je u 14. poglavlju, ne posve točno, označio "godinama zalaza". Naime, taj bi se naslov mogao odnositi samo na posljednju trećinu 17. stoljeća jer je početak novog, 18. stoljeća bio u znaku ponovnog uspona dubrovačkog pomorstva praćenog postupnom političkom afirmacijom Dubrovnika. Nastavak dubrovačkog diplomatskog "manevriranja" tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina 17. stoljeća nosio je neslućene zaplete. Pritisak velikoga vezira Kara Mustafe i laviranje između Beča, Carigrada i Venecije u doba Velikoga rata (1683-1699) i njegova nastavka (1715-1718) opravdano se ocjenjuje kao najveći diplomatski podvig Republike. Nakon smirivanja odnosa s Osmanskim Carstvom i Venecijom, starim silama u opadanju, tijekom 18. stoljeća uslijedilo je redefiniranje političkih odnosa s europskim državama Austrijom, Francuskom i Rusijom. Politička dinamika u Europi od tada je sve više utjecala na odnose u dubrovačkom društvu, trajno determinirajući gospodarski, politički i kulturni život Republike. Uspon brodarstva bio je praćen postupnim raspadom staleške strukture, osobito sukobima među plemstvom, sve većim otporom izvangradskog stanovništva i kmetova te građanstva pod "francuskim" utjecajem. Uz nezaobilazni utjecaj francuske kulture u literaturi i kazalištu ("frančezarije") Harris se posebno osvrnuo na djela dubrovačkih latinista, pjesnika i polihistora 18. stoljeća.

Posljednje 15. poglavlje posvećeno je, dakako, razdoblju sloma Republike. Raščlanjujući složeni sukob velesila u doba Napoleonskih ratova potkraj 18. i početkom 19. stoljeća, Harris je dotaknuo sve ključne vanjskopolitičke događaje i unutarnje društvene procese koji su odredili sudbinu Republike. Francusko zauzeće grada, rusko-crnogorski napad i opsada nanijeli su Dubrovniku i svim njegovim staležima nenadoknadive materijalne gubitke. Ukinuće Republike 1808. predstavljalo je neizbježnu političku posljedicu tih zbivanja.

U posebnom poglavlju naslovljenom *Postscript* Harris je kroz četiri potpoglavlja izložio osnovne procese dubrovačke povijesti 19. i 20. stoljeća. U okviru kratkog prikaza razdoblja francuske uprave i nastavka borbe velesila na istočnojadranskoj obali posebno je istaknuo poziciju dijela vlastele i građana koji su se zalagali za obnovu Republike. Razdoblje Habsburške vlasti, od Bečkoga kongresa 1815. do 1918., Harris je, poput većine autora, označio dobom stagnacije i gospodarskog opadanja grada koji se našao u posve novoj geopolitičkoj situaciji na rubu Monarhije. Autor je istaknuo ključnu ulogu Dubrovčana i dubrovačke povijesne baštine u oblikovanju hrvatskog nacionalnog identiteta tijekom integracijskih procesa u 19. stoljeću. Također, Harris je uočio specifičnu pojavu "srbokatoličke" ideologije, videći njezino ishodište u ograničenom "jezičnom" određenju nacionalnog identiteta, što je već potkraj 19. stoljeća pobio Frano Supilo. U zaključnom dijelu Postskripta Robin Harris je objektivno izložio činjenice o napadu na dubrovačko područje, o zločinima JNA i pripadnika paravojnih postrojbi iz Srbije, Crne Gore i istočne Hercegovine, te o obrani grada tijekom

1991/2. Kao povjesničar, Harris je korijene te agresije pronašao u stoljetnom historicističkom poimanju "srpstva Dubrovnika". Upravo je takvo, historiografski inducirano "srpstvo" predstavljalo temelj velikosrpskog ekspanzionističkog programa u odnosu na Dubrovnik. Naime, hrvatska pripadnost Dubrovnika bila je činjenica, dok je "srpstvo" u tom smislu trebalo "sponzorirati" iz Beograda. Pri tomu su značajnu ulogu, nažalost, odigrali i neki povjesničari. Za ilustraciju Harris se osvrnuo na "kvaziakademski" karakter nekih djela, kao i na pogrešne interpretacije "sukoba" u međunarodnoj javnosti.

Knjiga je opremljena s 52 ilustracije (motivi grada i njegovih spomenika, umjetnina i arhivskih dokumenata iz različitih epoha) te s dva dodatka: bilješkom o mjerama i utezima i tumačenjem koncepta "nezavisnosti" tj. "suverenosti" Dubrovačke Republike. U drugom dodatku Harris se osvrnuo na različita gledišta o pitanju neovisnosti Republike, od Inalcikova pojma "Osmanskog Commonwealtha" do suvremenog međunarodnopravnog shvaćanja suvereniteta kao efektivne kategorije. Tekst je popraćen bilješkama, a na kraju je dodan popis izvora i literature, te kazalo.

Dvotomna *Povijest Dubrovnika* Vinka Foretića tiskana je 1980., a kratka sinteza Bernarda Stullija *Povijest Dubrovačke Republike* 1989. godine. Od tada je objavljen čitav niz knjiga, studija i znanstvenih članaka koji su bitno obogatili historiografske spoznaje o dubrovačkoj povijesti. Gotovo sve te rezultate Harris je uklopio u svoju sintezu. Stoga je ona nezaobilazna za hrvatsku povijesnu znanost i čitateljsku publiku. S druge strane, knjigom Robina Harrisa *Dubrovnik A History* najširi krug čitatelja u svijetu dobio je kvalitetnu, znanstveno utemeljenu i nadahnuto pisanu historiografsku informaciju o povijesti Dubrovnika u razdoblju Republike, ali i o novijem vremenu, uključujući i objektivan prikaz stradanja stanovnika grada i okolice tijekom agresije JNA, Srbije i Crne Gore.

Stjepan Ćosić

Bernard Stulli, *Studije iz povijesti Dubrovnika*. Zagreb: Konzor, 2001., 407. str.

Bernard Stulli (1915-1985), marni istraživač dubrovačke povijesti, mnogo je objavljivao, dotakao se mnogih tema, uvijek različitih, uvijek akribično, pouzdano i utemeljeno, pa su njegovi radovi ostali nezaobilazni potpornji u istraživanju dubrovačke prošlosti. Stoga je ova zbirka, koja okuplja izbor njegovih radova, nekih neobjavljenih i drugih razbacanih po različitim časopisima, dobrodošla pomoć svakom povjesničaru Dubrovnika, osobito Dubrovačke Republike.

Zbirka je podijeljena u dva dijela. Prvi dio čine dva obimna članka, »Dubrovačka Republika u XV. i XVI. stoljeću«, te »Dubrovačka Republika u XVI, XVII. i XVIII. stoljeću«, koji predstavljalju sintezu dubrovačke povijesti od 15. stoljeća do pada Republike. Karakterizira ih panoramski pregled zbivanja i procesa, ali i izraženi smisao za detalje, birane citate i sličice iz izvora koji oživljuju prošlost i dopuštaju čitatelju da i sam prosuđuje o pitanjima o kojima je riječ. Dobro odvagana Stullijeva mjera između istraživanja arhivskih pojedinosti i sklonosti sintetiziranju dovela je do osobite kvalitete koja uključuje i mnoštvo podataka i cjelovite ocjene pojedinih povijesnih razdoblja ili fenomena.

Oba rada odlikuje izraženi interes za danas nepravedno zanemarene gospodarske probleme dubrovačke povijesti. Tu je problematiku Stulli također promatrao u širem kontekstu u kojem su svoje mjesto našla gospodarska kretanja na Balkanu i Mediteranu, politički okviri gospodarskih tijekova, a isto tako i značenje pojedinih gospodarskih grana za ljude, Dubrovčane toga vremena, svih staleža i skupina. Stulli ne zaboravlja pojedince, njihovo snalaženje u gospodarskim kretanjima i utjecaj na njih, preživljavanje i napredovanje u srednjovjekovnoj mediteranskoj konjunkturi i u složenim prilikama ranomodernog merkantilizma. Kroz izvore prati karijere i putovanja pojedinaca i kroz njihove poslovne poduhvate oživljuje sliku dubrovačkog pomorstva i trgovine u spomenutom